

VIITE: OKM kehittämisohjelma Oikeus oppia

Erityisopetus ja koulutuksen tasa-arvo – tutkimushavainnot

Prof. Markku Jahnukainen, Helsingin yliopisto

Erityisopetuksen tasa-arvon osalta on kansainvälisesti ollut esillä sukupuolen, sosiaalisen taustan ja etnisen taustan kysymykset. Suomalaisessa keskustelussa – aina viime aikoihin saakka – huomio on ollut erityisesti poikien yliedustuksessa erityisopetuksellisissa toimissa (esim. Kivirauma 1989, Jahnukainen 2006). Alueelliset erot tehostetun ja erityisen tuen tarjonnassa ovat nousseet esiin vuoden 2011 jälkeen, mm. Valtiontalouden tarkastusviraston erityisopetukseen kohdentuneessa tuloksellisuustarkastuksessa (Kirjavainen 2013; VTV 2017) sekä Lintuvuoren (2019) ja Pulkkinen (2019) tilastoaineistoihin perustuvissa väitöskirjoissa. Etnisen taustan tarkastelu on ollut toistaiseksi vähäisempää, joskin orastavia havainnot maahanmuuttotilastaisten nuorten yliedustuksesta erityisopetuksessa on joitain (Laaksonen, 2007; Jahnukainen ym. 2019). Asiaa on vaikea selvittää, koska etnistä taustaa ei tilastoida.

Tilastoaineistoja hyödyntäneissä tarkasteluissa on noussut esiin eräänä yksityiskohtana erityisopetuksen jyvimpänä keinona käytettyyn oppimäärän yksilöllistämiseen (aiemmin mukauttaminen) liittyvät havainnot. Vuosien 1998-2014 koulutustilastoihin perustuva tarkastelumme (Jahnukainen ym. 2020) osoitti, että oppimäärien yksilöllistämiseen liittyy kiinnostavia taustayhteyksiä siten, että matalamman sosioekonomisen taustan omaavat ja vuoden lopulla syntyneet sekä pojat ovat yliedustettuina yksilöllistämistoimissa (Jahnukainen ym. 2020). Lisäksi Lintuvuori ym. (2017) tutkimuksessa havaittiin suuria alueellisia ja kuntakohtaisia eroja yksilöllistämisen käytössä. Tässä mielessä yksilöllistämiseen saattaa liittyä uudenlaisia epätasa-arvoistavia mekanismeja, jotka ovat uhka tukea tarvitsevien oppilaiden oppivelvollisuuden toteutumiseksi.

Kiteytettynä erityisopetuksen järjestämiseen liittyvät ajankohtaiset tasa-arvokysymykset liittyvät seuraaviin seikkoihin:

- alueelliset erot saatavuuden ja kohtaannon suhteen
- sosioekonomisen taustan vaikutus eri vaihtoehtoihin valikoitumisen suhteen
- etnisen ja kulttuurisen tausta vaikutus eri vaihtoehtoihin valikoitumisen suhteen
- eri sukupuolten erilainen huomioiminen ja vaikutus tukitoimien kohteeksi valikoitumiseen

Kirjallisuutta

Jahnukainen, M. 2006. Erityisopetuksen tarve ja muutos. Teoksessa Karvonen, Sakari (toim.), *Onko sukupuolella väliä? Hyvinvointi, terveys, pojat ja tytöt*. Nuorten elinolot vuosikirja. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisosiain neuvottelukunta & Stakes, 119 – 131.

Jahnukainen, M., Kalalahti, M. & Kivirauma, J. 2019. Lopuksi. Mitä tiedämme ja mitä pitäisi tietää maahanmuuttotaustaisten nuorten koulutuksesta? Teoksessa Jahnukainen, M., Kalalahti, M. & Kivirauma, J (toim.) *Oma paikka haussa. Maahanmuuttotaustaiset nuoret ja koulutus*. Gaudeamus, 288 – 295.

Jahnukainen, M., Kivinen, A. & Kortelainen, M. 2020. Yksilöllistä opetusta ennustavat tekijät ja suhteellisen iän vaikutus erityisopetuksessa. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 116 (1), 73-89.

Kirjavainen, T. 2013. Erityisopetus perusopetuksessa. Tuloksellisuustarkastuskertomus. Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 8/2013.

<https://www.vtv.fi/app/uploads/2018/06/26094308/erityisopetus-perusopetuksessa-8-2013.pdf>

Kivirauma, Joel 1989. Erityisopetus ja suomalainen oppivelvollisuuskoulu vuosina 1921–1985. Turun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Julkaisusarja A 145.

Laaksonen, A. 2007. *Maahanmuuttajaoppilaat erityiskoulussa*. Julkaisuja C:262: Turun yliopisto.

Lintuvuori, M. 2019. *Perusopetuksen oppimisen ja koulunkäynnin tuen järjestelmän kehitys tilastojen ja normien kuvaamana*. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteellinen tiedekunta. Helsinki Studies in Education, 51.

Lintuvuori, M., Hautamäki, J. & Jahnukainen, M. 2017. Perusopetuksen tuen tarjonnan muutokset 1970–2016 – erityisopetuksesta oppimisen ja koulunkäynnin tukeen. *Kasvatus & Aika* 11 (4), 4–21.

Pulkkinen, J. 2019. *Reforming policy, changing practices? Special education in Finland after educational reforms*. Tutkimuksia 34, Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä.: Jyväskylän yliopisto.

VTV 2017. *Jälkiseurantaraportti: Erityisopetus perusopetuksessa*.

<https://www.vtv.fi/app/uploads/2018/05/29092032/jalkiseurantaraportti-erityisopetus-perusopetuksessa.pdf>